

Vitenskapsteoretiske posisjoner innen norsk friluftslivsforskning

Obligatorisk essay i kurset SV DPR 800 Vitenskapsteori for Samfunnsfag, NTNU høsten

2001

Av Alf Odden, Institutt for Idretts- og friluftslivsfag, Høgskolen i Telemark

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Friluftsliv som eget forskningsfelt har et relativt begrenset omfang, men har nær tilknytning til andre og større forskningsfelt som fritid, turisme, kultur og naturforvaltning.

Sentrale tema for den norske forskningen har vært; mønster og omfang i aktivitetsutøvelse, motivasjon, miljøpreferanser, friluftslivets mening, og betydning for helse og nasjonal identitet. Denne store spennvidden har ført til en forskning som er preget av et stort mangfold. Dette mangfoldet har også ført til tydelige motsetninger mellom tilhengere av ulike teoretiske og metodiske tilnærminger. Dette på tross av at forskningsfeltet ikke har vært etablert i stort mer enn 30 år, og ikke har hatt særlig omfang før de siste 10-15 årene.

Denne artikkelen har derfor til hensikt å kartlegge og beskrive skillelinjer innenfor norsk friluftslivsforskning, samtidig som deler av forskningen knyttes til ulike vitenskapsteoretiske posisjoner.

I den forholdsvis sparsomme litteraturen som omhandler dette temaet framheves særlig et skille¹. Dette går mellom en kvantitativ, anvendt og forvaltningsrettet forskning lokalisert til instituttsektoren, og en kulturorientert kvalitativt preget grunnforskning ved universiteter og høgskoler. I denne sammenhengen vil det derfor være interessant å studere disse motsetningene fra et vitenskapsteoretisk perspektiv. Er de omtalte skillelinjene i forhold til

¹ Se f.eks Tordsson 1997, Pedersen 1999 og Hertzberg et al. 2001

forskningens status og kunnskapsinteresse de mest relevante eller kan forskningen grupperes etter andre vitenskapsteoretiske skiller som vil være vel så meningsfulle?

Ut fra dette kan følgende problemstilling for artikkelen formuleres.

Hvilke vitenskapsteoretiske posisjoner kan identifiseres innenfor norsk forskning på friluftsliv?

Hvilke vitenskapsteoretiske skillelinjer er de mest sentrale innenfor norsk friluftslivsforskning?

Artikkelen vil først gi et kort riss over utviklingen innen norsk friluftslivsforskning. Deretter vil de viktigste forskningsretningen bli identifisert og diskutert i forhold til sentrale vitenskapsteoretiske skillelinjer.

1.2 Norsk friluftslivsforskning – et historisk grunnriss

Utviklingen av norsk friluftslivsforskning og forskningens vitenskapsteoretiske tilnærminger har ikke tidligere vært gjenstand for noen samlet og helhetlig vurdering. Temaet er imidlertid berørt av flere arbeider som den følgende gjennomgangen støtter seg på. Dette dreier seg særlig om Teigland (1991), Tordsson 1997, in prep.), Pedersen (1999), Repp (2001) og Hertzberg et.al. (2001). Kritiske perspektiver på deler av forskningen finnes også hos Olwig (1985, 1992), Geelmuyden (1989), Schanche 1990, Krogh (1995) og Klepp (1996a, b). Selv om denne litteraturen gir viktige referanserammer står sammenstillingene og vurderingene i denne artikkelen for forfatterens egen regning.

Norsk friluftslivsforskning før 1988

Norsk friluftslivsforskning har sine pionerprosjekter i arbeidene til sosiologen Aubert (1961) og geografen Sømme (1965) som omhandler bl.a rekreasjon og turisme. Likevel er det først på 1970 tallet at vi kan begynne å snakke om en egen friluftslivsforskning.

Alt i starten er det mulig å skille ut to hovedretningene. På den ene siden får vi arbeider som omhandler friluftslivets egenart og tematisk bestemmelse, den historiske utviklingen og friluftslivets samfunnskritiske potensial. Representert ved arbeidene til f.eks Sigmund Kvaløy (1978), Nils Faarlund (1974), Gunnar Breivik (1978), Atle Telnes (1978), Gunnar Repp (1977). Mange arbeider fra denne tiden har også et tydelig normativt preg og en pedagogisk vinkling som tar for seg ulike sider ved arbeidsformen ”veiledning i friluftsliv”². Mye av den pedagogiske og kvalitativt orienterte virksomheten kom også til å foregå utenfor det etablerte akademiske miljøet (Faarlund 1999), nærmere bestemt i kretsen rundt FOR-UT og Norsk Høgskole. Vitenskapsteoretisk orienterer denne gruppen seg mot de humanistiske vitenskapene. De tar også sterk avstand fra sosialøkonomiske og naturvitenskapelige tenkemåter og bruken av positivistiske modeller og metoder som de mente preget den kvantitative friluftslivsforskningen (Repp 2001).

På den andre siden får vi en rekke undersøkelser som tar sikte på å kartlegge friluftslivets utbredelse og praktiske utførelse både på et landsdekkende plan og i form av område-spesifikke brukerundersøkelser. Resultater fra landsomfattende friluftslivsundersøkelser er rapportert av f.eks Teigland 1979 og Faye & Herrigstad 1984, mens undersøkelser fra ulike områder er gjennomført av bl.a Kjøde et.al (1979). Konsekvenser for friluftslivet av vassdragsreguleringer var også et viktig område se f.eks Teigland & Vorkinn (1987).

² se for eksempel Faarlund 1978, Breivik 1987 og Telnes 1992.

Denne forskningen er i stor grad innrettet mot å etablere et kunnskapsgrunnlag for de ny etablerte politiske og forvaltningsrette organene i Miljøverndepartementet.

Vitenskapsteoretisk er denne retningen positivistisk orientert med vektlegging av rasjonalitet og prediksjon og en overveiende bruk av kvantitative metoder.

I starten er dette vel så mye en konflikt om hva friluftslivet skal være som en vitenskapsteoretisk konflikt. Dette kommer tydelig fram i diskusjonen rundt Spesialanalyse 6 om Friluftsliv (Finansdepartementet 1973) som var tidlige forsøk fra det offentlige på å definere friluftslivets plass innenfor forvaltning og politikk (Repp 2001).

Allerede her ser vi koplingen mellom offentlig forvaltning og den positivistisk orienterte forskningen. Forvaltningen etterspør den legitimering og objektive kunnskapen denne retningen kan gi, og kritiske merknader fra den andre retningen får i liten grad gjennomslag.

En kritikk som i hovedsak fokuserte på den kalde rasjonaliteten som preget denne forskningen og forvaltningsmyndighetenes altfor instrumentell bruk av friluftslivet (Repp *ibid.*)

Så mens den kvantitative forskningen vitaliseres og øker i omfang utover 1970 og 1980 tallet gjennom tilgangen på offentlige forskningsmidler, blir forskningen med alternative perspektiver mindre synlig innenfor det akademiske miljøet og den offentlige forvaltning.

Norsk friluftslivsforskning etter 1988

Dersom man skal dele norsk friluftslivsforskning inn i to epoker vil det være naturlig å sette skillet ved Stortingsmeldingen Om friluftsliv (Miljøverndepartementet 1986-87). Fram til da hadde forskningen for det første hatt et begrenset omfang. I tillegg var den spredt både når det gjaldt tema og problemstillinger, samt faglig og institusjonell tilknytning. Forskningen var i all hovedsak beskrivende og det var gjort få forsøk på å finne samlende perspektiver og teorier.

Fra slutten av 1980 tallet begynte friluftslivsforskningen å få større omfang, noe som gjenspeiles i en stor produksjon av vitenskapelige artikler og rapporter. Dette skyldes delvis den økte oppmerksomheten friluftsliv fikk gjennom stortingsmeldingen, men særlig viktig var de økte økonomiske rammene som meldingen la opp til (Hertzberg et al 2001). Ikke bare ble antallet arbeidere med friluftsliv større, men kvaliteten på forskningen ble også bedre. De siste 10 årene har vi da også fått en rekke dr. avhandlinger med friluftslivstema, og det er etablert enheter som driver med friluftslivsforskning ved en rekke institusjoner³.

En stor del av denne veksten henger sammen med etableringen av avdelingen for friluftslivsforskning under Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) på Lillehammer i 1989. Denne avdelingen eksisterer fortsatt og har i de siste 12 årene stått for en stor del av den friluftslivsrelaterte forskningen i Norge⁴. Riktignok skjedde virksomheten i regi av Østlandsforskning i perioden 1994-1999, men forskerne var til en viss grad de samme.

Forskningen på friluftsliv ved norske universiteter og høyskoler fikk et oppsving mot slutten av 1980 tallet, og aktiviteten har økt jevnt gjennom hele perioden. Først i perioden var særlig etnologer og geografer aktive, mens forskere med friluftslivsbakgrunn (idrettskandidater) har kommet mer på banen etter hvert. I tillegg har også sosiologer, antropologer, psykologer og landbrukskandidater kommet med viktige bidrag. Dette oppsvinget skyldes i stor grad økt tilgang på forskningsmidler gjennom flere større program i regi av Norsk

Allmennvitenskapelig forskningsråd og seinere Norges forskningsråd.

³ Dette dreier seg om rene forskningsinstitusjoner som NINA og Østlandsforskning på Lillehammer, NIBR, Vestlandsforskning, NOVA m.m. Enkelte universitetsmiljøer som Geografisk institutt ved NTNU, Avdeling for etnologi ved UiO, Institutt for kunsthistorie og kulturvitenskap ved UiB og Institutt for økonomi og samfunnsfag ved Norges Landbrukshøgskole. I tillegg kommer institusjoner med både forskning og pedagogisk virksomhet som bl.a Høgskolen i Telemark, Norges idrettshøgskole, Høgskolen i Finnmark, Høgskolen i Volda og Høgskolen i Nord Trøndelag.

⁴ Det er ikke slik at all kvantitativt orientert friluftslivsforskning i Norge har skjedd i regi av NINA og Østlandsforskning. Andre institusjoner som Vestlandsforskning, NIBR og NOVA har også vært aktive.

Økningen i antall avlagte dr. grader i denne perioden skyldes særlig at forskere ved NINA fikk sin akademiske kvalifisering ved universitetene. Dette skjedde særlig ved NTNU hvor NINA hadde etablert et formelt samarbeid.

2. Utvalg og framstilling av datamaterialet

Det har vært nødvendig med en del avgrensinger for å strukturere artikkelens problemområde.

For det første er det bare forskning med en samfunnsvitenskapelig perspektiv som vil bli tatt med i studien. Dette betyr ikke at forskning på friluftsliv ut fra en biologisk tilnærming er uinteressant, men at det faller utenfor temaet for kurset artikkelen er en del av.

For det andre vil jeg konsentrere meg om forskning fra de ti siste årene. Dette fordi forskningen etter 1990 fikk et mer uttalt teorigrunnlag, samt et oppsving både i kvalitet og kvantitet. Det er også avgjørende at en innenfor denne perioden trolig vil ha representert alle de viktigste tilnærminger innen forskningsfeltet.

Selv om det aktuelle tidsrommet er snevret inn er likevel antallet vitenskapelige publikasjoner med friluftsliv som tema for stort til at alle kan bli gjenstand for en nærmer gransking. Jeg har derfor valgt å ta utgangspunkt i Doktorgradsavhandlinger som er levert inn ved norske universiteter og høyskoler i tidsrommet 1991-2001.

I den følgende framstilling av norsk friluftslivsforskning vil 11 dr. avhandlingene med friluftslivstema være sentrale. Det kan selvsagt diskuteres om andre eller flere avhandlinger burde vært tatt med, men i denne sammenhengen har jeg valgt å være streng i forhold til friluftslivstematikken og har bl.a utlatt flere arbeider med fokus på landskapsforståelse.

Å begrense seg til dr. avhandlinger har både fordeler og ulemper. En fordel er at avhandlingene er grundige i forhold til forskningsmål, teorigrunnlag og metodebruk, slik at den vitenskapsteoretiske tilhørigheten vanligvis er lett å fastslå. En ulempe er selvsagt at viktige tilnærminger ikke bli med i materialet dersom de ikke har vært tema for en

avhandling. Dersom dette viser seg å være tilfellet kan disse bli representert gjennom andre former for vitenskapelig arbeide. Dette vil også være tilfellet for andre arbeider som er relevante for artikkelens problemstilling.

Ettersom problemstillingen tar utgangspunkt i flere måter å dele inn norsk friluftslivs-forskning, er det gjort forsøk på å opprasjonalisere kriterier som vil gjøre dette mulig.

Kriteriene er utarbeidet på bakgrunn av relevant faglitteratur og kan oppsummeres i følgende punkter:

Forskningstema, målsetting og problemstilling – få fram prosjektets sentrale tema, forskningsmål og kunnskapsinteresse

Forskningsmessig status og perspektiv – plassere prosjektet i forhold til dimensjonen anvendt forskning – grunnforskning, samt bestemme forskningsstatus i forhold til begrepene utforskende, hypotesetestende og teoriutviklende.

Teorigrunnlag og modellbruk – skaffe en oversikt over de teoriene og modellene som er mest sentrale i avhandlingen

Metodebruk – skaffe oversikt over metodene som er brukt i forhold til datainnsamling og databehandling, og plassere den i forhold til kvantitativ – kvalitativ dimensjonen

Vitenskapsteoretisk tilknytning – plassering i forhold til sentrale vitenskapsteoretiske dimensjoner som realisme – konstruktivisme og individualistisk – kollektiv. Disse to dimensjonene er valgt ut på grunnlag av lærebøker i samfunnsvitenskapelig vitenskapsteori og den pågående vitenskapsteoretiske diskusjonen i samfunnsvitenskapelige tidsskrifter⁵ og støtter seg særlig på den vitenskapsteoretiske inndelingen som finnes i Mjøset (2000)

⁵ Se f.eks Gilje & Grimen 1993, Guneriussen 1996, 1999 og Ringdal 2001 når det gjelder lærebøker. Samt debatter i fagtidsskrifter som Sosiologi i dag, Apollon, Nytt Norsk Tidsskrift, Norsk Geografisk tidsskrift, Nordisk Samhellsgeografisk tidsskrift, Norsk Pedagogisk tidsskrift. Representert ved artiklene til Guneriussen (2000), Mjøset (2000), Hellesnes (2001), Enebakk (2001), Tani (2001), Setten (2001), Vorkinn (in press.), Skinningsrud (2001).

Deretter ble de 11 avhandlingene gjennomgått i forhold til de oppsatte kriteriene. Resultatet

fra denne gjennomgangen er vist i tabell 1.

Tabell 1. Skjematisk framstilling av norske dr. avhandlinger med friluftsliv som tema i forhold til deres institusjonstilknytning, forskningstema, teorigrunnlag, metodebruk og vitenskapsteoretisk tilhørighet

Navn , år, tittel, fag- og institusjonstilknytning	Forskningstema	Forskningens status og formål	Teori og modellbruk	Metode for datainnsamling og data behandling	Vitenskapsteoretiske perspektiver og tilhørighet
<u>Bjørn Petter Kaltenborn 1991</u> Ressursgeografi UiO Monografi The Role of Environmental Setting Attributes in Outdoor Recreation and Tourism Planning	Undersøke hvor nyttig egenskaper ved miljøet, slik brukerne foretrekker de, Kan være i rekreasjons planlegging og forvaltning i et relativt urørt Arktisk miljø. Utprøving av ROS modellen	Forvaltningsrettet Utforskende Generalisering og prediksjon	Rasjonelle individer Forventningsteori (Lawler) Teorien om planlagt handling (Ajzen & Fishbein) Mikroøkonomiske modeller	<u>Kvantitativ</u> Selvregistreringskasser, feltregistreringer og hyttebøker Postsurvey Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk <u>Kvantitativ empirisme</u> Adferdsgeografi
<u>Odd Inge Vistad 1995</u> Geografi NTNU Monografi I skogen og i skolten – ein analyse av friluftsliv, miljøoppleveling, påverknad og forvaltning i Femundsmarka	Forståelse av sammenhengen mellom faktiske miljøtilstander i et område og brukernes uttrykte opplevelser og reaksjoner på disse tilstandene	Forvaltningsrettet Utforskende Generalisering og prediksjon	Rasjonelle individer Forventningsteori (Lawler) Teorien om planlagt adferd (Ajzen & Driver) Mikroøkonomiske modeller	<u>Kvantitativ</u> Selvregistreringskasser Postsurvey Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk <u>Kvantitativ empirisme</u> Adferdsgeografi
<u>Odd Gåsdaal 1995</u> Sosiologi NTNU Monografi Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer	Betydningen av lokale adkomstforhold i forhold til deltakelse i friluftsliv	Forvaltningsrettet Utforskende Avgrenset generalisering	Rasjonelle individer Barriere teorier (Jackson) Kulturteori (Bourdieu) Mikroøkonomiske modeller	<u>Kvantitativ</u> Telefon og postsurvey Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk <u>Kvantitativ empirisme</u>
<u>Ingun Grimstad Klepp 1996</u> Etnologi UiO Monografi På stier mellom natur og kultur	Beskrive hvordan ulike mennesker opplever et landskap som de går tur i med vekt på hvilken betydning det kulturhistoriske innholdet i landskapet har for denne opplevelsen	Grunnforskning Utforskende Kritikk av dagens forvaltning	Fenomenologi (Merleau-Ponty) Kulturteori (Fink, MacCannell) Grounded theory (Glaser & Strauss)	<u>Kvalitativ</u> Etnografisk feltarbeid Intervjuer, dagbøker og gjestebøker Fortolkning	Konstruktivistisk Individualistisk <u>Konstruktivisme</u> Fenomenologi

<u>Erling Krogh 1995</u> Dr. scient NLH Artikkelsamling Landskapets fenomenologi	Fokuser på forholdet mellom mennesker som sosialt vesen og landskapet de lever i, både i en sosial og en kulturell sammenheng	Grunnforskning Utforskende Kritikk av dagens forvaltning	Fenomenologi (Merleau-Ponty) Modernitetsteori (Giddens, Urry) Kulturteori (Bourdieu)	<u>Kvalitativ</u> Antropologisk feltarbeid Deltakende observasjon, intervjuer Fortolkning	Konstruktivistisk Individualistisk <u>Konstruktivisme</u> Fenomenologi
<u>Joar Vittersø 1998</u> Psykologi UiO Monografi Happy People and Wonderful Experience. Structure and Predictors of Subjective Well-Being	Undersøke de subjektive sidene ved livskvalitet, og å se nærmere på forklarings faktorer for subjektivt velvære.	Grunnforskning Utforskende Avgrenset generalisering	Skjemateorier (Eckblad) Flowteorier (Csikzentmihalyi) Flow simplex modell	<u>Kvantitativ</u> Survey Panelstudie Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk Moderne <u>Kvantitativ empirisme</u> Sosial psykologi
<u>Ronny Meyer 1999</u> Geografi NTNU Artikkelsamling Cognitive and behavioral aspects of people-place interactions in recreational boating. The case of locals, cabin dwellers and boat tourists in the Nøtterøy Tjøme Skerries boating area, southeastern Norway	Bidra til økt kunnskap om kognitive og adferdsmessige sider ved menneske – sted innersjønner i båt rekreasjonsområde. Både i forhold til et symbolsk og et fysisk nivå.	Forvaltningsrettet Utforskende Avgrenset generalisering	Stedidentitets teori Teorien om planlagt adferd (Ajzen & Driver) Teorien om rasjonell handling (Ajzen & Fishbein) Involveringsteorier Grounded theory (Strauss & Corbin)	Kvalitativ feltstudier, korte intervjuer med brukere og nøkkelpersoner <u>Kvantitativ</u> Postsurvey Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk <u>Kvantitativ empirisme</u> Adferdsgeografi

<u>Ketil Skogen 1999</u> Sosiologi UiO Artikkelsamling Cultures and Natures – Cultural patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth	Hvordan passer synspunkter og holdninger angående menneskets forhold til natur, miljøspørsmål og Begrepet "natur" – inn i bredere kulturelle mønstre	Grunnforskning Utforskende	Kultur teorier (Savage, Eder) Klasseteori (Dunk, Willis, Bourdieu, Martin) Modernitetsteori (Giddens, Beck, Lash, Zhie)	<u>Kvantitativ</u> Survey Statistisk databehandling Fortolkning	Realisme Kollektiv <u>Kvantitativ empirisme</u>
<u>Kirsti Pedersen 1999</u> Dr. scient NIH Monografi Det har bare vært naturlig – Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger	Forsøke og avdekke kulturelle og sosiale forskjeller innen friluftslivet som kan både knyttes til forskjeller mellom kjønnene, mellom livsformer og til regional tilhørighet	Grunnforskning Utforskende Kritikk av dagens forvaltning	Feministisk teori (Humberstone) Kulturteorier Kulturanalyse (Gullestad) Modernitetsteorier (Giddens) Grounded theory (Glaser & Strauss)	<u>Kvalitativ</u> Etnografisk feltarbeid Feltnotater, deltakende observasjon, intervjuer Dobbel hermeneutikk	Konstruktivistisk Kollektiv <u>Konstruktivisme</u> Kritisk kulturanalyse
<u>Gunnar Repp 2001</u> Dr.scient NIH Monografi Verdiar og ideal for dagens friluftsliv. Nansen som føredøme?	Kartlegging av menneskets forhold til naturen slik det kommer til uttrykk i tenking og formuleringer om friluftsliv. Gjennom en sammenlikning av friluftslivet til Nansen og vår generasjon	Grunnforskning Utforskende	Klassisk kunnskapssosiologi (Mannheim) Omdefinert kunnskaps-sosiologi (Berger & Luckmann)	<u>Kvalitativ</u> Fortolkning av tekster Hermeneutikk	Konstruktivistisk Individualistisk <u>Konstrktivisme</u> Fenomenologi
<u>Øystein Aas 2001</u> Dr.scient NLH Artikkelsamling Human dimensions in recreational fisheries management	Bidra til kunnskapsgrunnlaget om kognitive og adferdsmessige sider ved fritidsfiske forvaltningen Fokus på hvordan folk erfarer forholdet mellom utøvere og forvaltningsalternativer og ulike sider ved ressursgrunnlaget	Forvaltningsrettet Utforskende Generalisering Prediksjon (i noen av artiklene)	Teorien om planlagt adferd (Ajzen) Hinderteorier (Jackson) Rasjonelle individer	<u>Kvantitativ</u> Post survey Felt survey Statistisk databehandling	Realisme Individualistisk <u>Kvantitativ empirisme</u>

Denne skjematiske framstillingen av de 11 dr. avhandlingane gir en oversiktlig presentasjon av et stort og sammensatt materiale. Imidlertid innebærer også min tilnærming flere uheldige sider det er viktig å være klar over.

For det første er den svært knappe presentasjonen av hvert enkelt arbeide på mange måter urimelig. Det kan fort skje at viktige forhold rundt de enkelte avhandlingene som har betydning for deres utforming og innhold, likevel ikke kommer fram i denne framstillingen.

For det andre innebærer denne framstillingen mange tolkninger fra min side. Dette gjelder særlig plasseringen i forhold til de vitenskapsteoretiske dimensjonene i de tilfellene hvor dette ikke er uttrykt eksplisitt i avhandlingen.

For det tredje opererer jeg, gjennom dimensjonene, med merkelapper som står for motsatte og ofte gjensidig utelukkende alternativer. Slik er det ikke i praktisk forskning. Et

forvaltningsrettet forskningsarbeid kan ha deler preget av grunnforskning, en kvantitativ studie kan et kvalitativt grunnlag og et arbeide kan f.eks benytte seg av både individualistisk og kollektivt orienterte teorier. Derfor vil plasseringen av enkelte arbeider basere seg på mine vurderinger av hvilke trekk som er mest framtrede. Min framstilling vil på grunn av dette tvinge enkelte avhandlinger inne i kategorier som ikke passer helt. Samlet sett kan også en slik behandling av materialet bidra til å gjøre todelingen av norsk friluftslivsforskning skarpere enn den egentlig er.

For det fjerde er mitt utvalg av vitenskapsteoretiske dimensjoner på ingen måte opplagt.

Bruken av en tredje og kryssende dimensjon som materialisme – idealisme blir bl.a benyttet av Guneriussen (1996), og ville trolig gitt en annen vitenskapsteoretisk inndeling av mitt materiale.

3. Inndeling etter forskningens kunnskapsinteresse

På bakgrunn av materialet som er presentert i tabell 1 synes det å være grunnlag for den tradisjonelle inndelingen etter forskningens status og kunnskapsinteresse.

I det følgende blir det derfor lagt opp til en beskrivelse av både den anvendte og forvaltningsrettete forskningen, hovedsakelig i regi av NINA, og den kultur og meningsorienterte grunnforskningen ved universiteter og høyskoler.

3.1 En forvaltningsrettet forskning

Allerede fra starten tidlig på 1970 tallet har deler av norsk friluftslivsforskning vært sterkt knyttet opp mot offentlig forvaltning og planlegging. Da friluftsliv for alvor ble en samfunns sak som krevde offentlig innsats, ble det behov for forskningsbasert kunnskap som kunne danne grunnlag både for overordnede politiske beslutninger og konkrete pragmatiske forvaltningsvedtak.

Det offentliges involvering i friluftslivet har bare blitt mer omfattende de siste 30 årene og behovet for forvaltningsrelevant forskning har økt (Miljøverndepartementet 2000). Denne type forskning har etter 1989 i stor grad blitt utført i regi av NINA og utgjør i dag en stor del av det totale omfanget av norsk forskning på friluftslivet.

Forskningens forutsetninger

NINA ble ved opprettelsen tildelt hovedansvaret for forskning på friluftsliv i Norge. Deres mandat var tosidig. Virksomheten skulle gi forvaltningen et bedre kunnskapsgrunnlag, og den skulle bidra til å bygge opp vitenskapelig kompetanse (Kaltenborn & Vorkinn 1993, Jonsson 1993, Hertzberg et al. 2001).

Samtidig ble tre forskningsområder utpekt, nemlig kartlegging og forståelse av landsomfattende rekreasjonsmønstre, ulike brukergruppers ønsker om miljøegenskaper og effekter av offentlige virkemidler.

Mye av kompetanseoppbyggingen skulle allerede i starten skje gjennom oppdrags virksomhet. Dette kravet ble ytterligere innskjerpet i 1993 slik at nærmest all forskningsvirksomhet skulle finansieres via oppdrag (Hertzberg et al. ibid.).

Den forvaltningsrettete friluftslivsforskningen ved NINA er med andre ord underlagt klare rammer som får stor betydning for hele forskningsprosessen.

For det første har den offentlige forvaltningen, som vist over, satt opp relativt klare retningslinjer for hvilke forskningstema som er aktuelle.

For det andre ligger det i den offentlig forvaltnings forutsetninger at den skal være objektiv og verdifri (Emmelin 1992). Ulike interesser skal veies opp mot hverandre etter nøytrale og etterprøvbare kriterier og beslutninger skal fattes på et rasjonelt grunnlag. Det moderne samfunns forvaltningsrasjonalitet etterspør derfor forskning som kan frambringe objektiv og kvantifiserbar kunnskap som er direkte relevant for beslutninger som skal tas. Dette må også sies å gjelde for norsk friluftslivsplanlegging som har vært dominert av rasjonell makroplanlegging (Kaltenborn 1993c).

For det tredje kan kravet om oppdrags finansiering ofte føre til en forskning som er preget av brukerstyring, minimumsløsninger og tidspress. Under slike forutsetninger er det ikke rimelig å forvente at oppdragsforskningen skal stå for teoriutviklingen og samlende perspektiver innen fagfeltet. En slik beskrivelse omfatter imidlertid ikke forskning som er finansiert gjennom Norges forskningsråd hvor det er uttalte krav om teoretisk forankring og muligheter for ny teoriutvikling.

Forskningens teorigrunnlag

Den følgende gjennomgangen tar utgangspunkt i tabell 1 hvor fem av de presenterte arbeidene må sies å tilhøre denne type forskning. Avhandlingene til Kaltenborn, Vistad, Gåsdal, Meyer og Aas har alle et tydelig forvaltningsrettet perspektiv som omfatter et eller flere av hovedområdene for NINA's forskningsvirksomhet. Kaltenborn og Meyer prøver ut større planleggingsverktøy⁶ i sine avhandlinger, mens de tre andre fokuserer på konsekvenser av ulike forvaltningstiltak. Det må også legges til at alle disse forskerne har eller har hatt en tilknytning til NINA miljøet.

En videre gjennomgang av disse arbeidene vil etter min oppfatning også gi et innblikk i teorigrunnlaget til mye av den forvaltningsrettete forskningen generelt.

Bruken av konseptuelle mikroøkonomiske modeller som tar utgangspunkt i målrasjonelle og nytte maksimerende individer, går igjen alle arbeidene. Det samme gjør for såvidt også forskjellige utgaver av Theory of Planned Behavior (Ajzen & Driver 1992) selv om vektleggingen varierer en del. Forventningsteorier slik de er presentert av Lawler (1973) er, bortsett fra hos Gåsdal, også et felles teoretisk fundament for de delene av avhandlingene som omhandler motivasjon for friluftslivsutøvelse.

Metodebruken har også klare fellestrekk. Alle undersøkelsene benytter seg av kvantitative spørreundersøkelser med bruk av ulike metodeverktøy som purismeskala og REP, samt en omfattende statistisk behandling av datamaterialet.

⁶ Dette dreier seg henholdsvis om Recreation Opportunity Spectrum (se f.eks Driver et al 1987) og Visitor Impact Management (Graefe et al. 1990).

Gjennomgangen av det teoretiske og metodiske grunnlaget for forskningen vitner om en omfattende inspirasjon fra Nord Amerikansk rekreasjonsforskning.

Her er det særlig to hovedretninger som har hatt betydning for norsk friluftslivsforskningen.

Den første dreier seg om sosial psykologi, behavioristisk inspirert miljøpsykologi og adferdsgeografi representert f.eks gjennom teoriene ”om planlagt handling” og ”teorien om planlagt adferd”, samt metodeverktøyene PAL og REP⁷ som måler friluftslivsutøveres motivasjon for aktivitetene. Den andre handler om kvantitativ sosiologi med inspirasjon fra mikroøkonomiske modeller og rational choice teorier fra den ny klassiske økonomien.

Innenfor den forvaltningsrettete friluftslivsforskningen koples ofte disse retningene sammen i de store planleggingssystemer som ROS, LAC og VIM⁸.

Det er flere årsaker til den sterke Nord Amerikanske inspirasjonene i den forvaltningsrettete friluftslivsforskningen. En årsak er at mye av tanken om en offentlig friluftslivsforvaltning er hentet fra USA, og at en viss overføring av teorier og metoder derfor er naturlig. En annen årsak er at det selv ikke ved opprettelsen av NINA i 1989. Eksisterte noe samlet teoretisk perspektiv på friluftsliv som uten videre kunne fungere som et nasjonalt grunnlag for oppdragforskning. Et slik teorigrunnlag eksisterte imidlertid i USA og Canada hvor forskningen på friluftsliv hadde en lengre og mer omfattende tradisjon (Manning 1986, 2000). Det er derfor naturlig at mye av forskningen ved NINA orienterte seg mot Nord Amerikansk rekreasjonsforskning og hentet inspirasjon til teorier, metoder og problemstillinger fra denne tradisjonen (Kaltenborn 1993a, Tordsson 1997, Hertzberg et al. 2001).

⁷ Disse forkortelsene står for henholdsvis Paragraphs about Leisure og Recreation Experience Preference Scales som bl.a er omtalt i Driver et al (1991)

⁸ Forkortelsene står henholdsvis for Recreation Opportunity Spectrum, Limits of Actable Change og Visitor Impact Management

Akkurat denne overføringen av Nord Amerikanske teorier og metoder til norske forhold har vært et av hovedpunktene i kritikken mot denne forskningstradisjonen. Dette skjer med grunnlag i at en rekke arbeider som har påpekt at den norske og nordiske friluftslivstradisjonens spesielle særtrekk⁹.

Den forvaltningsrettete forskningen har derfor blitt kritisert for å være ukritisk i sin bruk av amerikanske teorier og metoder, og for dermed å overse betydningen av de kulturelle forskjellene mellom USA og Norden (Johannison 1984, Nedrelid 1988, Tordsson 1997, Faarlund 1999, Repp 2001). Denne forskningen som blir karakterisert som positivistisk blir også kritisert for et svakt teori grunnlag, et deterministisk menneske syn og for å fullstendig være ute av stand til å gripe meningsdimensjonen innen for friluftslivet (Olwig 1992, Tordsson 1997, Faarlund 1999). En mer generell kritikk av forskningens ensidig kvantitative tilnærming er også reist av Klepp (1996a)

Her må det kort bemerkes at mye av denne dokumentasjonen har kommet til etter 1989 da NINA ble opprettet. Selv om arbeider fra bl.a Olwig (1985), Faarlund (1974, 1987) og Frykman & Løvgren (1979) hadde antydnet problematiske sider med å belyse norsk og nordisk friluftsliv ut fra teorier hentet fra Nord Amerikansk rekreasjonsforskning.

3.2 En kulturelt orientert grunnforskning

Når friluftslivet løftes fram som en viktig samfunns sak tidlig på 1970 tallet, dukker det også opp en omfattende litteratur som forsøker å beskrive ulike sider ved friluftslivets historie, verdier, egenart og nasjonale særtrekk. Som nevnt i innledningen foregikk mye av denne diskusjonen utenfor det akademiske miljø, men det er likevel mulig å se klare linjer fram til deler av den kulturorienterte forskningen på norsk friluftsliv vi fikk ved norske universiteter og høyskoler fra slutten av 1980 årene.

⁹ Dette dreier seg bl.a om Frykman & Løvgren 1979, Johannison 1984, Tordsson 1993, Nedrelid 1993.

Denne retningen er ikke like ensartet som den forvaltningsorienterte forskningen verken når det gjelder kunnskapsinteresse eller teoretisk grunnlag. Dette kommer delvis til syne i materialet som omfattes av tabell 1, men blir enda mer påfallende dersom flere vitenskapelige arbeider tas med i grunnlaget.

Det er etter min oppfatning likevel mulig å peke på tre hovedretninger innenfor denne forskningen.

En retning omfatter en pedagogisk og verdiorientert forskning som skiller seg litt fra andre tilnærminger med et mer rendyrket kulturfaglig eller samfunnsfaglig perspektiv. Retningen finner vi ved de pedagogisk orienterte høyskolene hvor det har blitt arbeidet med verdiformidling gjennom veiledning i friluftsliv. Hovedmålet med forskningen er å forstå meningen bak friluftslivsfenomenet, hvilke verdier det inneholder og hvordan disse best kan formidles. Viktige bidrag er gitt av bl.a Faarlund 1974, Breivik 1979, Tordsson 1993, Bischoff 1996, Repp 2001.

En annen retning omfatter arbeider som tar for seg friluftslivets oppkomst og historiske utvikling, og videre kopler dette opp mot framveksten av en nasjonalstat og en felles nasjonal identitet. Inn her kan vi regne arbeider som Nedrelid 1993, Christensen 1993, Goksøyr 1994, Vitozeck 1998.

Disse retningene har lengst historie og fortsatt stor utbredelse, men fra litt utpå 1990 tallet vinner også en tredje tilnærming fram. Her er det ikke friluftslivets nasjonale særtrekk som er temaet, men de åpenbare kulturelle, sosiale, regionale og kjønns relaterte ulikhetene som eksisterer innenfor norsk friluftsliv. Til denne retningen hører både arbeider med et fenomenologisk, klasseteoretisk og et kulturanalyttisk utgangspunkt. Her er man kritisk til fokuseringen på friluftsliv som et enhetlig nasjonalt fenomen, og med solid bakgrunn i

empirisk materiale blir store kulturelle, sosiale, regionale og kjønns relaterte ulikheter påvist. Eksempler på arbeider i denne tradisjonen er Klepp & Thoresen (1993), Richardson (1994), Klepp (1996a), Krogh (1995), Pedersen (1999), Skogen (1999).

Siden den kulturorienterte forskningen spenner over et vidt område er også teoribruken variert. Dersom vi konsentrerer oss om materialet i tabell 1 er det både store forskjeller og påfallende likhetstrekk. Bruken av ulike kulturteorier varierer med tema og fagtilknytning, men når det gjelder modernitetsteorier er bildet mer ensartet. Nesten alle arbeidene forholder seg til Giddens teorier når forholdene i det seinmoderne samfunn skal omtales. Om Bourdieus arbeider skal regnes som kulturteori eller klasse teori kan diskuteres, men i de avhandlingene som omhandler sosiale og kulturelle skillelinjer er hans arbeider viktige. Hos Skogen er Bourdieu (1995) sentral i deler av avhandlingen. Krogh drar også veksler på hans arbeider, mens Pedersen som også arbeider med sosiale og kulturelle brytninger ikke benytter seg ikke av Bourdieu direkte.

Tre av arbeidene gjør også bruk av fenomenologisk teori. Merleau-Ponty (1994) sin fenomenologi med vektlegging av en sansende og erfarende kropp, gir en innfallsvinkel til studier av friluftslivs fenomenet som benyttes av Klepp og Krogh. Mens Repp benytter Berger & Luckmanns (1966) fenomenologiinspirerte kunnskapssosiologi som legger stor vekt på ”common sense” kunnskap og hevder at denne må få status på linje med teoretisk basert kunnskap. Ellers kan det bemerkes at Grounded theory konseptet er brukt av Klepp og Pedersen.

Når det gjelder metodebruk er bildet noe mer ensartet. Ulike former for etnografisk feltarbeid med deltakende observasjon og intervjuer er mest utbredt og er hovedarbeidsformen til Klepp, Krog og Pedersen. Repp arbeider også kvalitativt og fortolkende, mens hans data er hentet fra

ulike tekster. I denne sammenhengen skiller Vittersø og Skogen seg ut med en overveiende kvantitativ innsamling og behandling av data.

Alle arbeidene innenfor denne retningen må kunne karakteriseres som grunnforskning og nesten alle forskerne er ansatt ved et universitet eller en høgskole. Samlet sett er ikke forvaltningsrelevans et prioritert område, men både Krogh, Klepp og Pedersen knytter sine resultater opp mot behovet for endringer i det gjeldene forvaltningsregimet.

Som vi har sett er forskningen ved universitetene og høgskolene spredt på mange fagmiljøer, fagområder og forskningstema. Dette har ført til et stort mangfold, men forskningen må fortsatt sies å mangle et samlende perspektiv. Forskningen er i tillegg preget ulike perspektiver fra fagdisiplinene, og Tordsson (1999) etterlyser på grunnlag av dette forskning som tar utgangspunkt i friluftslivets egenart. En forskning som har ambisjoner om utvikle en helhetlig teori for forståelsen av friluftslivet, og ikke bare studerer friluftslivet fra etablerte fagretninger.

Den kulturelt orienterte forskningen på friluftsliv går heller ikke fri for kritikk.

Vektleggingen av det norske friluftslivets kulturell særpreg og enhet blir kritisert for å ha dårlig forankring i empiri (Skogen 1994, Vittersø 1996) og blir karakterisert som myte underbyggende (Vittersø *ibid.*, Kaltenborn 1993b). Samtidig tilbakevises også kritikken mot bruken av Nord Amerikanske teorier og metodeverktøy i den norske friluftslivsforskningen. Forestillingen om en helhetlig nasjonal friluftslivskultur blir også kritisert av blant andre Richardson (1994) og Pedersen (1999) som påpeker at det finnes store sosiokulturelle, regionale og kjønns relaterte forskjeller. Samtidig påpeker også Tordsson (1999) og Vorkinn (*in press.*) faren for en slags kulturdeterminisme dersom det kulturelle perspektivet ensidig blir vektlagt i forskningen.

4. En vitenskapsteoretisk inndeling

Materialet i tabell 1 gir også grunnlag for en mer rendyrket vitenskapsteoretisk inndeling av norsk friluftslivsforskning. Med utgangspunkt i dimensjonene realistisk – konstruktivistisk og individualistisk – kollektiv vil de norske dr. avhandlingene i det følgende bli knyttet opp mot mer klassiske vitenskapsteoretiske posisjoner.

4.1 Dimensjonene og deres teoretisk grunnlag

I det følgende vil jeg forsøke å beskrive de to dimensjonenes vitenskapsteoretiske grunnlag og knytte de opp mot ulike fagfilosofiske retninger. Gjennomgangen bygger i all hovedsak på aktuell faglitteratur og prøver å vektlegge den delen av teorien som er mest relevant i forhold til friluftslivsforskning.

Det vil bli lagt mest vekt på realisme – konstruktivisme dimensjonen ettersom denne peker tilbake på to sentrale filosofiske retninger, og må betraktes som den overordnede av de to dimensjonene.

Realisme – Konstruktivisme dimensjonen

Om menneskenes oppfattning av verden er realistisk eller konstruert er et gammelt filosofisk stridsspørsmål som fortsatt diskuteres heftig. Striden har tradisjonelt stått mellom tilhengerne av filosofisk realisme som står for et nomologisk-deduktivt vitenskapsideal og tilhengerne av filosofisk pragmatisme som forfekter et konstruktivistisk vitenskapsideal.

I dagens norske debatt hevder realistene at konstruktivistene ikke anerkjenner en konkret og objektiv virkelighet og dermed sklir ut i relativismen (Hellesnes 2001). Dette avvises av den motsatte posisjonen og Enebakk (2001) hevder at de fleste konstruktivister erkjenner muligheten for at en ytre virkelighet eksisterer. Imidlertid er samfunnet sosialt og kulturelt konstruert slik ikke kan skaffe oss kunnskap om virkeligheten – bare konstruksjonene.

Disse ekstreme posisjonene gir inntrykk av å være uforenelige. Likevel hevder enkelte som f.eks Sayer (1991) og Cronon (1994) at de to posisjonene heller bør betraktes som to yterpunkter på en skala, enn som to uforenelige motpoler. Dette innebærer at man innenfor praktisk forskning kan være konstruktivist uten å være anti realist eller at man kan betrakte friluftsliv som en sosial og kulturell konstruksjon selv om man er realist.

Realismens mest markerte vitenskapsteoretiske posisjon er **positivismen**. Ideen om at naturvitenskapelige forskningsmetoder også kunne brukes på studier av sosiale fenomener har sine røtter tilbake til den franske filosofen August Comte (1798-1857) og den såkalte Wienerkretsen av logiske positivister som var aktiv på 1920 tallet.

Det vil føre for langt å gå inn på hele positivismens grunnlag, men hovedtrekkene bør nevnes ettersom positivismen og kritikken mot den, har vært et sentralt tema de siste 70 årenes vitenskapsteoretiske diskusjon.

Det filosofiske grunnlaget for positivismen er at det finnes en fysisk virkelighet. Denne virkelige verden er observerbar gjennom våre sanser, og den er styrt av generelle og observerbare lover. Vitenskapens oppgave er å avdekke disse lovene og ved å følge bestemte prosedyrer kan sann og verdifri kunnskap oppnåes. En framgangsmåte som kan anvendes på alle forskningsområder.

Mange av den logiske positivismens filosofiske idealer har ikke vært mulig å gjennomføre i praktisk forskning. Som en konsekvens av dette og den økende kritikken mot positivismen ble det utviklet en moderert posisjon. Denne formen for post-positivisme som ble vanlig innenfor flere av samfunnsvitenskapene på 1960 og 1970 tallet velger jeg å kalle **kvantitativ empirisme**.

De positivistiske grunntrekkene er fortsatt godt synlige ettersom den praktiske forskningen er fortsatt preget av modelltenking, kvantifisering, atomiserte data og statistiske analyser, og at objektive etterprøvbare vitenskapelige prosedyrer er fortsatt et ideal. Likevel er troen på enhetsvitenskapen og verdi fri forskning forlatt. Det søkes fortsatt etter muligheter for generalisering og prediksjon, men dette er ikke en forutsetning for at forskningen skal ha verdi. Hypotesetesting ikke lengre eneste måte å frambringe kunnskap, rene beskrivende undersøkelser blir også godtatt. Til denne posisjonen er det vanlig å regne arbeider innen for tradisjoner som adferdsgeografi, kvantitativ sosiologi, ny klassisk økonomi og adferdspsykologi. Min realisme betegnelse vil derfor i denne sammenhengen stort sett omfatte retninger innenfor en positivistisk eller post-positivistisk tilnærming. Det må derfor understrekes at et arbeide kan ha et realistisk grunnholdning uten å være knyttet til positivismen.

Den **konstruktivistiske** posisjonen er i de fleste sammenhenger positivismens rake motsetning. De fleste utgavene avviser riktignok ikke at det eksisterer en ytre virkelighet, men selv om det finnes en fysisk og objektiv verden kan den ikke forstås eller løsrives våre konstruksjoner. Vår virkelighetsoppfatning konstrueres ved at våre sanseinntrykk går gjennom en erkjennelsesprosess. Den vil derfor være subjektiv og avhengig av den konkrete sammenhengen den oppstår i. Konstruktivistene hevder derfor at samfunnsmessige forhold bare kan forstås ut fra sin bestemte kontekst.

Ut fra dette blir også til at den vitenskapelige kunnskapsproduksjonen svært forskjellig. Konstruktivistene går ut fra at kunnskap ikke dannes ved at vi søker etter lover, men ved at våre erfaringer overføres som analogier til nye områder. Det vi vet om et felt overføres vi til et annet. Derfor er ikke vitenskap avdekking av en objektiv virkelighet, men deler av nyttig kunnskap som er dannet av mennesker med begrenset kunnskap.

Eksempler på sentrale retninger med et konstruktivistisk perspektiv kan være feminisme, post-modernisme og post-strukturalisme som hos Foucault.

Fenomenologien kan også karakteriseres som konstruktivistisk selv om dette har problematiske sider. Merkelpapp konstruktivismen kan forsvares ettersom det er fenomenenes underliggende mening og ikke virkeligheten selv som er fokus for forskningen. Likevel erkjenner både Husserl og Merleau-Ponty, i sine utgaver av fenomenologien, en ytre virkelighet slik at de på ingen måte kan kalles for anti realister. Derimot vil Berger og Luckmann tilnærming som bygger mer på Schutz bearbeiding av Husserls fenomenologi, være et bedre eksempel på en rendyrket konstruktivismen med sin vektlegging av virkeligheten som sosialt konstruert.

Grunnen til at fenomenologien nevnes her er at den er en relativt vanlig tilnærming innenfor norsk friluftslivsforskning. Dette dreier seg som tidligere nevnt særlig Merleau-Ponty (1994) arbeider om kroppens fenomenologi og de kunnskapssosiologiske arbeidene til Berger & Luckmann (1966).

Individualisme - Kollektivismen dimensjonen

Om helheten skal forstås ut fra delene eller delene skal forstås ut fra helheten, er et filosofisk spørsmål som er kjent siden antikkens Hellas og som fortsatt er like uløst innenfor moderne samfunnsvitenskap. Dette kan illustreres med de sosiologiske klassikerne Weber og Durkheim motstridene oppfatning av denne spørsmålet.

Weber så på individet som den grunnleggende analyse enheten og betraktet samfunnsmessige fenomener som et resultat av enkeltmenneskers meningsbærende handlinger. Et komplekst samfunnsmessig fenomen kan dermed reduseres til sosial handling. Weber står derfor for en

Metodologisk individualisme som innebærer at sosiale fenomener alltid må forklares ut fra enkeltindividene.

Durkheim derimot så på sosiale fenomener som det grunnleggende analysenivået og hevdet at sosial virkelighet ikke kunne forklares ut fra enkeltindividenes begreper om disse. En slik **Metodologisk kollektivism** innebærer at enkeltindividets adferd skal forklares ut fra lover som gjelder for sosiale fenomener, og beskrivelser av de posisjoner og funksjoner individene har innenfor sosiale systemer.

I sin ekstreme form er begge disse posisjonene problematiske. Å ikke tillegge henholdsvis kulturen eller individet noen form for forklaringskraft resulterer i allefall i posisjoner som er vidåpne for kritikk. Mer moderate posisjoner fra begge perspektivene framstår som mer fruktbare innenfor samfunnsforskningen. De siste tiårene har det også blitt gjort flere forsøk på å forene disse posisjonene. To av de mest kjente eksemplene er Giddens sin struktureringsteori og arbeidene til Bourdieu om metodologisk relasjonisme.

Metodologisk individualisme er en viktig bestanddel i flere samfunnsvitenskapelige retninger og teorier. Store deler av psykologifaget og psykologi inspirerte samfunnsteorier baserer seg på metodologisk individualisme. Det samme gjelder for den ny klassiske økonomien og bl.a rational choice teorien. Den positivistiske filosofien har også innebygget prinsippet om metodologisk individualisme.

Metodologisk kollektivism er også en sentral del av flere samfunnsvitenskapelige retninger som bl.a Marxisme, funksjonalisme og systemteori.

4.2 Vitenskapsteoretiske posisjoner innen norsk friluftslivsforskning

Som siste kolonne i tabell 1 viser, har hovedtyngden av norsk friluftslivsforskning, som er representert her, et realistisk utgangspunkt. Dette er også trolig tilfellet for norsk

friluftslivsforskning som helhet i allefall dersom antall forskningspublikasjoner skal legges til grunn. Imidlertid er også den konstruktivistiske posisjonen godt representert som den også ville vært ved en gjennomgang av en samlet norsk friluftslivsforskning.

Verken den realistiske eller den konstruktivistiske posisjonen er ensartet, noe som blant annet kommer fram når den individuelle – kollektive dimensjonen trekkes inn. Her vil de mest generaliseringssøkende realistene stå for en rendyrket individuell posisjon, mens de mer kultur og meningsorienterte realistene i større grad vil forholde seg til en kollektivistisk posisjon.

Også den konstruktivistiske posisjonen deler seg i forhold til den individuelle – kollektive dimensjonen. Arbeidene med et fenomenologisk perspektiv står i utgangspunktet for en individuell posisjon, men i forhold til de realistiske individualistene trekker fenomenologene i langt større grad inn det kollektive. Arbeider med et kulturanalyttisk perspektiv hører derimot hjemme i en rendyrket kollektiv posisjon.

Ut fra gjennomgangen av dr. avhandlingene i forhold til de to dimensjonene, mener jeg å kunne identifisere to vitenskapsteoretiske posisjoner innen den norske forskningen på friluftsliv. Begge disse posisjonene er sammensatte, men fellestrekkene er likevel så mange at en slik inndeling kan forsvares.

Kvantitativ empirisme

Den posisjonen som omfatter flest av arbeidene er den jeg har valgt å kalle for kvantitativ empirisme. Denne posisjonen er en moderert utgave av positivismen og har som vi skal komme tilbake til mange fellestrekk med denne.

Denne posisjonen har imidlertid to retninger. En tradisjonell hvor det positivistiske tankegodset er relativt godt synlig og en meningsorientert retning hvor påvirkningen fra humanistisk forskning er merkbar.

De arbeidene som kan regnes med til den tradisjonelle retningen er avhandlingene til geografene Kaltenborn og Vistad som tilhører den adferdsgeografiske retningen, og avhandlingene til psykologen Vittersø og landbrukskandidaten Aas.

Alle disse arbeidene kjennetegnes av en realistisk virkelighetsoppfatning og individualistisk perspektiv. Alle avhandlingene har en kvantitativ tilnærming og har bortsett fra Vittersø, sin opprinnelse i en anvendt forskningstradisjon med sterk vekt på forvaltningsrelevans. Dette henger trolig sammen med at alle disse forfatterne tilhører eller har tilhørt miljøet rundt NINA og har i stor grad brukt perspektiver fra arbeidet her i sine akademiske avhandlinger.

Alle avhandlingene har som målsetting å kunne trekke generelle slutninger ut fra resultatene selv om vektleggingen av dette varierer en del.

Troen på at det, i alle fall i prinsippet, er mulig å trekke generelle slutninger er uansett et felles trekk med positivismen. Det er også bruken av kvantitative metoder og teorier med opprinnelse i ny klassisk økonomi og sosial- og miljøpsykologi som forutsetter autonome, nyttemaksimerende og rasjonelle individer.

Det er to særlig forhold som gjør at jeg ikke velger å kalle denne posisjonen positivisme selv om dens opprinnelse i positivismen er tydelig. For det første er det ingen av avhandlingene som tester hypoteser som er avledet fra generelle lover. De hypotesene disse avhandlingene er svært vide og kan heller karakteriseres som foreløpige arbeidshypoteser enn hypoteser i positivistisk forstand.

For det andre er generaliseringsbegrepet i disse avhandlingene noe helt annet enn det opprinnelige positivistiske. Her søkes det ikke etter lovmessigheter i naturvitenskapelig forstand, men trekk som kan være gyldige i andre situasjoner i en liknende kontekst. I forlengelsen av dette blir heller ikke det positivistiske idealet om prediksjon fulgt opp. Samtidig målbærer også forskningens teoretiske grunnlag som er hentet fra adferdsgeografi, ny klassisk økonomi og miljøpsykologi og sosialpsykologi, en kritikk av positivismen snevre individbegrep. Dette innebærer bl.a at miljøpersepsjon, motivasjon og preferanser blir legitime forskningstema.

Den **kvantitativ empiriske** posisjonen har de siste årene fått en ny retning som legger stor vekt på meningsdimensjonen ved friluftsliv. Til denne retningen hører først og fremst avhandlingen til Meyer som vektlegger stedstilknytning, men også en planlagt avhandling fra Marit Vorkinn (Vorkinn 1998, in press, Vorkinn & Riese 2000) og flere av de nyere arbeidene til Kaltenborn (Kaltenborn 1997, 1998) kan regnes med her. Denne retningen kan sees som en forlengelse av den adferdsgeografiske tradisjonen, men en påvirkning av tankegodset fra den humanistiske forskningstradisjonen på området¹⁰ gjør at dette bør sees på som en ny retning. Den kulturelle kontekstens innvirkning blir tillagt betydning slik at mulighetene til generalisering blir svært begrenset. Disse arbeidene har imidlertid fortsatt en individuell innretning og tilnærmingen er overveiende kvantitativ selv om det er meningsdimensjoner som undersøkes. I tillegg til inspirasjonen fra humanistisk stedsteori er også påvirkningen fra nyere miljøpsykologi sentral. Dette dreier seg særlig retninger der den enkeltes mening betraktes som subjektiv og kontekstavhengig (Vorkinn in press.).

¹⁰ Dette dreier seg i første rekke om arbeidene til humanistisk orienterte geografer som Relph 1976 og Tuan 1977 som arbeidet innefor en fenomenologisk og eksistensialistisk tradisjon (Dale 1994).

Til denne retningen velger jeg også regne avhandlingene til sosiologene Gåsdal og Skogen selv om deres tilnærminger har lite til felles med positivismen. De arbeider også med et atomisert og individuelt datamateriale, men forskningstemaet er i større grad de sosiale gruppene og deres tilknytning til bredere kulturelle mønstre. Disse to går også lenger enn de andre i retning av den kollektivistiske posisjonen ved å søke etter ”kulturelle spor” i et kvantitative datamaterialet.

Konstruktivisme

Den andre store vitenskapsteoretiske posisjonen som jeg har valgt å kalle konstruktivisme utgjør på mange måter motsatsen til den kvantitativt empiriske posisjonen.

Til denne posisjonen hører avhandlingene til antropologen Krogh, etnologen Klepp og idrettskandidaten Repp som alle arbeider ut fra ulike fenomenologiske perspektiver. Her vil jeg også plassere avhandlingen til idrettskandidaten Pedersen som arbeider ut fra et kritisk feministisk og kulturanalyttisk perspektiv.

Som posisjonens navn tyder på betrakter alle disse arbeidene vår oppfattelse av virkeligheten som konstruert. For friluftslivets vedkommende betyr dette at fenomenet får sin mening gjennom den kulturelle konteksten, endrer seg sammen med denne og følgelig må forstås i lys av denne. Dette passer imidlertid ikke helt for arbeidene til Klepp og Krogh hvor bruken av Merleau-Pontys kroppsfenomenologi ikke gjør forståelsen av friluftslivet så avhengig av den kulturelle konteksten.

Disse fire avhandlingene har også hovedsakelig et kollektivt perspektiv på friluftslivet.

Dette kan synes noe merkelig ettersom fenomenologien har et individuelt utgangspunkt, men ingen av disse avhandlingene følger fenomenologien slavisk og trekker i tillegg inn mer kollektivt orienterte kulturteorier.

Alle avhandlingene har også et modernitetskritisk perspektiv. Fenomenologien har hele veien uttrykt skepsis til det moderne prosjekt og dette kommer særlig til uttrykk på ulike måter i de tre arbeidene. Pedersens åpne, pluralistiske og relativistiske tilnærming, og modernitetskritikk ut fra et feministisk og regionalt perspektiv bringer henne svært nær merkelappen postmodernisme. Dette er ikke en betegnelse hun selv bruker, men avhandlingen inneholder mange av postmodernismens kjennetegn.

De fire avhandlingene innenfor den konstruktivistiske posisjonen gir ikke et helt representativt bilde av den samlede forskningen på dette området. Retningen som omhandler friluftslivets nasjonale særtrekk og betydning for nasjonal identitet er ikke representert i mitt materiale. Dette er en svakhet ved denne framstillingen som kunne vært unngått ved å inkludere arbeidene til Nedrelid (1993) og Witoszek (1998).

5. Diskusjon og konklusjon

Ut fra materialet denne artikkelen bygger på har jeg klart å identifisert to vitenskapsteoretiske posisjoner. Selv om ingen av posisjonene var ensartet, var skillet mellom de relativt tydelig og inndelingen virker å være meningsfullt. Dette blir ytterligere understreket av at disse posisjonene hadde relativt god overlapping med den tradisjonelle inndelingen etter forskningens kunnskapsinteresse.

Den kvantitativt empiriske posisjonen omfattet alle avhandlingene innenfor den forvaltningsrettete forskningen, men det må også understrekes at den også inneholdt arbeider som ikke hadde forvaltningsrelevans som en uttalt kunnskapsinteresse.

Den konstruktivistiske posisjonen består derimot utelukkende av arbeider fra den kultur og meningsorienterte grunnforskningen ved universiteter og høyskoler.

Bildet av norsk friluftslivsforskning blir derfor i hovedsak det samme enten man deler inn etter forskningens kunnskapsinteresse eller etter mer rendyrkede vitenskapsteoretiske kriterier.

Dette er for såvidt ikke overraskende ettersom det er påpekt en klar sammenheng mellom forskningens formål, valg av teorier og metodebruk.

En form for konklusjon vil derfor bli at både kunnskapsinteresse og vitenskapsteoretisk tilnærming er sentrale skillelinjer innen norsk friluftslivsforskning, men disse skillelinjene ser imidlertid i stor grad ut til å være sammenfallende.

Som tidligere nevnt bidrar mitt utvalg av vitenskapsteoretiske dimensjoner og klassifisering etter dimensjonenes ytterpunkter til å framheve bildet av en todelt forskning. Dette gir neppe et feil bilde, men for eksempel ville supplerings med en materialisme – idealisme dimensjon trolig gi grunnlag for en vitenskapsteoretisk mellomposisjon. Her ville det da vært naturlig å plassere de kvantitative sosiologene Gåsdaal og Skogen som passer dårligst inn i den kvantitativt empiriske posisjonen. Hit ville det også vært mulig å føre fenomenologisk orienterte forskningen til Klepp og Krogh som er svært moderate i sin konstruktivisme. Dette ville gitt en noe mer nyansert framstilling, men ville etter mitt syn ikke ha endret hovedinntrykket vesentlig.

Avslutningsvis ønsker jeg å komme med noen mer generelle kommentarer knyttet til forhold innenfor norsk friluftslivsforskning.

Etter denne gjennomgangen sitter jeg igjen med bildet av en oppsplittet forskning som samlet sett har et uavklart forhold til sitt teorigrunnlag. I første omgang har vi skillet mellom forvaltningsrettet og kulturorientert forskning, og på neste nivå er særlig den kulturorienterte friluftslivsforskningen oppdelt i forhold til fagtilknytning og teoretisk perspektiv.

Denne splittelsen er et åpenbart problem dersom målet er å finne fram til en mer samlet teoretisk forståelse av friluftslivsfenomenet.

Samtidig åpner de mange perspektivene på friluftsliv for en konstruktiv dynamikk. Den gjensidige kritikken og diskusjonen mellom retningene har vært berikende for begge parter og bidratt til en tilnærming. De to retningene har utviklet perspektiver som delvis utfyller hverandre, og begge tilnærmingene er nødvendige for å få et fullstendig bilde av friluftslivsfenomenet. Fra de siste årene finnes det da også flere eksempler på faglige samarbeidsprosjekter på tvers av retningene.

Den senere utviklingen innenfor den kvantitative empiriske posisjonen er også verdt noen kommentarer. Etter mitt syn representerer vektleggingen av meningsdimensjonen ved friluftslivet og den tydelige inspirasjonen fra humanistisk forskning, et godt eksempel på en tilnærming mellom den forvaltningsrettete og den kulturorienterte forskningen. Bruken av et delvis felles teorigrunnlag vil uten tvil lette diskusjonen mellom de to retningene og åpne for en økt gjensidig forståelse av hverandres perspektiver.

Det er også grunn til å tro at denne utviklingen vil fortsette ettersom det er ventet flere forskningsarbeider innenfor denne retningen de neste årene.

6. Litteratur

Ajzen, I & Fishbein, M 1980. Understanding attitudes and predicting social behavior
Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 07632.

Ajzen, I. & Driver, B.L. 1992. Application of the Theory of Planned Behavior to Leisure
Choice. - Journal of Leisure Research, 24: 207-224.

Aubert, V. 1961. Det skjulte samfunn. Oslo.

- Bischoff, A. 1996. Friluftsliv - ungdom og personlig utvikling. Spciale ved Københavns Universitet.
- Bourdieu, P. 1995. Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften. Oslo.
- Breivik, G. 1978. To tradisjoner i norsk friluftsliv. I Breivik, G. & Løvmo, H. (red.) Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager. Universitetsforlaget, Oslo.
- Breivik, G. 1979. Friluftsliv. Noen filosofiske og pedagogiske aspekter. Norges Idrettshøgskole. Oslo.
- Breivik, G. 1987. Om begrepet "møte" og dets betydning for friluftslivspedagogikken. I Ydegaard, T. (red.) Om å gripe fjellet - og bli grepet av fjellet. Nordisk forum for vegledning i natur- og friluftsliv. Slagelse, Danmark.
- Berger, P.L & Luckmann, T. 1966. The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. Penguin Books. Harmondsworth.
- Christensen, O. 1993. Skiidrett før Sondre - Vinterveien til et nasjonalt selvbilde. Ad Notam Gyldendal.
- Cronon, W. 1994. Cutting loose or running around. Journal of Historical Geography 20.
- Csikszentmihalyi, M. 1975. Beyond Boredom and Anxiety. San Francisco: Jossey-Bass.
- Dale, B. 1988. Sted som analyttisk tilnærming i forholdet mellom aktører og strukturer med særlig vekt på tilbud og etterspørsel stter tjenester. Prøveforelesning til dr.polit.-graden Universitetet i Trondheim, 16 juni 1994. Arbeider fra geografisk institutt, Universitetet i Trondheim
- Driver, B. L., Brown, P. J., Stankey, G. H. & Gregorie, T. G. 1987. The ROS Planning System: Evolution, Basic Concepts, and Research Needed. - Leisure Sciences 9.
- Driver, B. L., Tinsley, H.E.A., and Manfreda, M. J.: The Paragraphs about Leisure and Recreation Experience Preference Scales: Results from Two Inventories Designed to Assess the Breadth of the Perceived Psychological Benefits of Leisure. - In: Driver, B.

- L., Brown, P. J., and Peterson, G. L. (eds.) *Benefits of Leisure*, Venture Publishing; State College, PA 1991.
- Eckblad, G. *Scheme Theory. A conceptual Framework for Cognitive-Motivational Processes*. Academic Press London 1981.
- Emmelin, L. 1992. *Naturvård - friluftsliv - turism. En oversikt over forskning og utredning om konflikten mellom bevarande och brukande*, 2. utgave. Nordplan, Stockholm.
- Faye, A. & Herigstad, H. 1984. *Friluftsliv i Norge 1970-1982*. Statistisk Sentralbyrå rapport 12/84.
- Finansdepartementet 1973. *Friluftsliv. Spesialanalyse 6. Vedlegg til Langtidsprogrammet 1974-1977*. Oslo.
- Fink, H. 1993. *Humanøkologiens naturbegrep*. I *Humanøkologi* vol. 12, nr. 3-4, Telemark distriktshøgskole, Bø, s. 5-15.
- Frykman, J. & Løvgren, O. 1979. *Den kultiverade människan*. Malmö.
- Faarlund, N. 1974. *Hva – Hvordan – Hvorfor. Høgfjellsskolen norsk alpincenter*. Hemsedal.
- Faarlund, N. 1978. *Sikkerhet og trivsel i fjellet. Om å ha det i både i hodet og beina*. I Breivik, G. & Løvmo, H. (red.) *Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Faarlund, N. 1999. *Norsk friluftslivs verdigrunnlag og forskningsmessige forsøk på bestemmelse og levendegjøring*. I *Rapport fra konferansen Forsking i friluft*. Landskonferanse om friluftsliv og forskning Stjørdal 18-19 november 1998. Friluftslivets fellesorganisasjon, FRIFO. Rapport nr.1 1999.
- Geelmuyden, A.K. 1989. *Landskap og landskapsopplevelse. Ideologi eller ideologikritikk?. Et essay om de teoretiske vilkårene for vurdering av landskap i arealplanlegginga*. Dr.scient. avhandling. Institutt for landskapsarkitektur. Noregs Landbrukshøgskole.
- Giddens, A. 1994. *Modernitetens konsekvenser*. Hans Reitzels Forlag.

- Giddens, A. 1996. Modernitet og selvidentitet. Hans Reitzels Forlag.
- Glaser, B. G & Strauss, A. L. 1968. The discovery of grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. London.
- Goksøyr, M. 1994. Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv. I Nytt Norsk Tidsskrift 2/1994.
- Graefe, A. R., Kuss, F. R., & Vaske, J. J. 1990. Visitor impact management: The planning framework. National Parks and Conservation Association, Washington D.C
- Guneriussen, W. 1996. Aktør, handling og struktur. Grunnlagsproblemer i samfunnsvitenskapene. Tano. Oslo.
- Guneriussen, W. 1999. Å forstå det moderne. Tano. Oslo.
- Gåsdal, O. 1995. Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer. Dr. polit. avhandling. Universitetet i Trondheim.
- Hellesnes, J. 2001: Sosial konstruktivisme i vitenskapsteorien. Nytt Norsk Tidsskrift 2001, 2, 132-149.
- Hertzberg, K., Aas, Ø. & Vistad, O.I. 2001. Evaluering av Stortingsmelding 40 (1986/87) Om friluftsliv. Oppdragsmelding 688 Norsk institutt for naturforskning.
- Jackson, E.L. 1988. Leisure Constraints. A Survey of Past Research. Leisure Sciences 10: 203-215.
- Johannisson, K. 1984. Det sköna i det vilda. En aspekt av naturen som mänsklig resurs. I Frängsmyr, T. (red): Paradiset och vildmarken. Stockholm.
- Jonsson, B. 1993. Evaluering av NINA's Friluftslivsgruppe på Lillehammer. NINA notat. Trondheim.
- Kaltenborn, B. P. 1991. The role of environmental setting attributes in outdoor recreation and tourism planning. Dr. gradsavhandling i geografi. Universitetet i Oslo / NINA.

- Kaltenborn, B.P. 1993a. Forskning på friluftslivet – bakgrunn og utvikling. I Kaltenborn, B.P & Vorkinn, M (red.). Vårt friluftsliv. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning.
- Kaltenborn, B.P. 1993b. Outdoor recreation in Norway – some myths and issues. Norsk geografisk Tidsskrift. Vol 47, 11-19. Oslo
- Kaltenborn, B.P. 1993c. Rasjonelle modeller og rabiante utøvere – Planlegging for friluftsliv. I Kaltenborn, B.P & Vorkinn, M (red.). Vårt friluftsliv. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning.
- Kaltenborn, B.P. 1997. Nature of place attachment: A study among recreation home owners in Southern Norway. Leisure Science 19, 175-189.
- Kaltenborn, B.P. 1998. Effects of sense of place on responses to environmental impacts: A study among residents in Svalbard in the Norwegian High Arctic. Applied Geography 18, 2 169-189.
- Kaltenborn, B.P & Vorkinn, M (red.). 1993. Vårt friluftsliv. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning.
- Kjøde, A., Marek, J. & Bennet, R.G. 1979. Friluftaktiviteter: omfang, motiver og ressurser. Rapport fra prosjektet ” Naturområder, persepsjon og friluftsliv”. Institutt for Sosialpsykologi og Geografisk institutt. Universitetet i Bergen.
- Klepp, A. & Thoresen, L. E. (red). 1993. Den mangfoldige fritiden. Ad Notam Gyldendal. Oslo.
- Klepp, I. G. 1996a. På stier mellom natur og kultur. Avhandling for dr. art. graden. Universitetet i Oslo.
- Klepp, I. G. 1996b. Friluftslivsforskning med slagside. Dugnad nr.4
- Kvaløy, S. 1978. Industrivekstsamfunnet – perspektiv for et økologisk orientert friluftsliv. I Breivik, G. & Løvmo, H. (red.) Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager. Universitetsforlaget, Oslo.

- Lawler, E. 1973. Motivations in work organizations. - Monterey, CA: Brooks/Cole.
- MacCannell, D. 1976. The Tourist: A New Theory of the Leisure Class. London.
- Manning, R.E. 1986. Studies in outdoor recreation: A review and synthesis of the social science literature in outdoor recreation. Oregon State University Press.
- Manning, R.E. 2000. Coming to age: History and Trends in Outdoor Recreation Research. I (Gartner, W. & Lime, D.W. (red.)). Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism. CAB International, Wallingford, UK.
- Merleau-Ponty, M. 1994. Kroppens fenomenologi. Pax forlag AS, Oslo.
- Meyer, R. 1999. Cognitive and behavioral aspects of people-place interactions in recreational boating. The case of locals, cabin dwellers and boat tourists in the Nøtterøy/Tjøme Skerries boating area, southeastern Norway. Dr. polit-avhandling, NTNU, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Geografisk institutt.
- Miljøverndepartementet 1986-87. Stortingsmeldingen nr. 40 Om friluftsliv. Oslo.
- Miljøverndepartementet 2000-01. Stortingsmeldingen nr. 39 Friluftsliv Ein veg til høgare livskvalitet. Oslo.
- Mjøset, Lars. 2000. Hvorfor er sosiologiske teoretikere så uenige? Apollon 2/00.
- Nedrelid, T. 1992. Friluftslivet og vår nasjonale selvforståelse. I Nytt Norsk Tidsskrift, nr 2: 281-288.
- Nedrelid, T. 1993. *Ut på tur på nordmenns vis*. Gyldendal, Oslo.
- Olwig, K. 1985. Kulturvitenskaplige perspektiver på friluftslivsforskningens paradoks problem. I Norling, I (red) Nordisk Forskningskonferens om Friluftsliv Göteborgs Universitets Institution for social arbejde
- Olwig, K.R. 1992. Er friluftsliv meningsløst? Giver det mening og skjelne det fra sport. I Emmelin, L. (red.). Nordisk seminarium om friluftslivsforskning. Nordplan Rapport 1994:3.

- Pedersen, K. 1999. Det har bare vært naturlig – Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger. Avhandling, Dr. scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.
- Relph, E. 1976: Place and placelessness. London: Pion Limited.
- Repp, G. 1977. Friluftsliv og leirskule. Universitetsforlaget. Oslo.
- Repp, G. 2001. Verdier og ideal for dagens friluftsliv. Nansen som foredøme? Avhandling, Dr. scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.
- Richardsson, H. 1994. Kraftanstrengelse og ensomhet. En analyse av det norske friluftslivets kulturelle konstruksjoner. Hovedfagsavhandling, Institutt for kunsthistorie og kulturvitenskap, Universitetet i Bergen.
- Ringdal, K. 2001. Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode. Fagbokforlaget. Bergen.
- Schanche, A. 1990. Samfunnsteori og forvaltningsideologi i kulturminnevernet. I Myklebust, D. (red.). Kulturminnevernets teori og metode. Status 1989 og veien videre. Utstein kloster 8-11 mai 1989. Seminarrapport. NAVF. Oslo.
- Skogen, K. 1994. Sosiokulturelle ulikheter i natursyn og organisasjonsdeltakelse blant ungdom. I Friluftsliv: Effekter og goder. Referat fra forskningskonferanse. DN-notat 1994-7.
- Skogen, K. 1999. Cultures and Natures – Cultural patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth. Dr.polit. dissertation. Department of Sociology and Human Geography. University of Oslo.
- Strauss, A & Corbin, J. 1990. Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Newbury Park, CA:Sage
- Sømme, A. (red.). 1965. Fjellbygd og feriefjell. Gyldendal. Oslo.
- Telnes, A. 1978. Friluftsliv – et alternativ til økologiundervisningen? Hovedoppgave. Norges idrettshøgskole. Oslo.

- Telnes, A. 1992. Friluftsliv som metode til å endre holdninger og livsstil. I Emmelin, L. (red.). Nordisk seminarium om friluftslivsforskning. Nordplan Rapport 1994:3.
- Teigland, J. 1979. Friluftslivs-, idretts- og mosjonsvanene i Norge 1970-1974. Upublisert rapport.
- Teigland, J. 1991. Forskning som ligger til grunn for planer og forvaltning av friluftsliv. Om hovedlinjer i forskningen om fritidsbruk av natur. En oversikt. NINA. Lillehammer.
- Teigland, J. & Vorkinn, M. 1987. Effekten av vassdragsutbygging i Aurlandsdalen for friluftsliv og reiseliv. NTNMF MVU programmet, rapport B30.
- Tordsson, B. 1993. Perspektiv på friluftslivets pedagogikk. Hovedfagsoppgave NIH.
- Tordsson, B. 1997. Landskap, kulturminner og den vanskelige identiteten. På leiting etter en teori om kulturlandskapets betydning og verdi for besøkende. Telemarksforskning-Bø, Arbeidsrapport nr.6.
- Tordsson, B. 1999. Om friluftsliv som naturforståelse og om friluftslivets egenart. I Kolstad, H. (red.). Har fjellet et ansikt? Naturfilosofiske essay. DNT 2000.
- Tordsson, B. in prep.: Doktorgradsavhandling. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.
- Tuan, Y.-F. 1977. Space and Place: the Perspective of Experience. London.
- Urry, J. 1990. The Tourist Gaze. Sage, London.
- Vistad, O. I. 1995. I skogen og i skolten - Ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving, påverknad og forvaltning i Frmundsmarka. Dr. grads-avhandling i geografi. Universitetet i Trondheim / NINA.
- Witoszek, N. 1998. Norske naturmytologier. Fra Edda til økofilosofi. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Vittersø, J. 1996. Friluftsliv, myter og identitet: en symbiotisk relasjon. ØF-notat 05.

- Vittersø, J. 1998. Happy People and Wonderful Experience. Structure and Predictors of Subjective Well-Being. Dr. Avhandling. Department of Psychology, University of Oslo.
- Vorkinn, M. 1998. Local attitudes towards natural resource management – the significance of place attachment and social identity. *Environmental Management*, 22(5), 737-746.
- Vorkinn, M. & H. Riese. 2001: Environmental concern in a local context - the significance of place attachment. *Environment and Behavior* 33, 2, 249-263.
- Vorkinn, M. (in press.). Forståelse av steder og landskap: Har individuelle fortolkninger relevans?. Manus sendt *Nordisk Samhaldsgeografisk tidsskrift*.
- Aas, Øystein. 2001. Human dimensions in recreational fisheries management. Doctoral Thesis. Institutt for økonomi og samfunnsfag. Norges Landbrukshøgskole.